

Beemdstraat 1 - 3 te Meeuwen

Programma van Maatregelen

1. Inhoudsopgave

1. Inhoudsopgave	1
2. Programma van Maatregelen met uitstel van onderzoek	3
2.1. Gemotiveerd Advies	3
2.1.1. Volledigheid van het uitgevoerde onderzoek	3
2.1.2. Waardering van de archeologische site	5
2.1.3. Impactbepaling	7
2.1.4. Bepaling van de maatregelen.	8
2.2 Administratieve gegevens	9
2.3. Aanleiding vooronderzoek	12
2.4. Resultaten van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem	13
2.5. Onderzoeksstrategie en –methode(s)	13
2.6. Een landschappelijk onderzoek (boringen en eventueel aanvullend profielputtenonderzoek)	17
Inleiding	17
Onderzoeksvragen	17
Onderzoekstechnieken	19
Randvoorwaarden	22
Evaluatiecriteria	24
2.7. Verkennend archeologisch booronderzoek (onder voorbehoud)	25
Inleiding	25
Onderzoeksvragen	26
Onderzoekstechnieken	26
Randvoorwaarden	28

Evaluatiecriteria	28
2.8. Waarderend archeologisch booronderzoek (onder voorbehoud)	30
Inleiding	30
Onderzoeksvragen	32
Onderzoekstechnieken	32
Randvoorwaarden	34
Evaluatiecriteria	34
2.9. Proefputten gericht op Steentijdsites (onder voorbehoud)	35
Inleiding	35
Onderzoeksvragen	36
Onderzoekstechnieken	37
Randvoorwaarden	39
Evaluatiecriteria	40
2.10. Proefsleuven	41
Inleiding	41
Onderzoeksvragen	41
Onderzoekstechnieken	46
Randvoorwaarden	51
Evaluatiecriteria	54
2.11. Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk	54
2.12. Bibliografie	55

2. Programma van Maatregelen met uitstel van onderzoek

2.1. Gemotiveerd Advies

2.1.1. Volledigheid van het uitgevoerde onderzoek

Voor onderhavig onderzoeksgebied is voorlopig enkel een archeologisch bureauonderzoek opgesteld.

Momenteel is er voornamelijk enkel een verwachting opgesteld, de aanwezigheid van archeologische resten kon nog niet achterhaald worden. Verder onderzoek is noodzakelijk om te bepalen of een archeologische site aanwezig is:

Op basis van het archeologisch bureauonderzoek werd voor vuursteenvindplaatsen van jager-verzamelaars een onbekende verwachting opgesteld en dit op onbekende dieptes.

Daarnaast een onbekende archeologische verwachting voor nederzettingen en/of sporen van begravingen van “oudere” en “oudste” landbouwers vanaf het Neolithicum/Bronstijd tot en met een onbekende latere periode tot onbekende dieptes onder het bestaande maaiveld vóórafgaand de laatste en jongste natuurlijke afzetting.

Verder maximaal een middelhoge maar eerder zelfs een lage verwachting ivoor nederzettingen en/of sporen van begravingen van de “jongere” (lees vóórafgaand de vorming van de jongste fluviatiele

afzettingenlandbouwers vanaf een onbekende periode (afhankelijk datering laatste afzetting) tot en met maximaal de late 18^e eeuw.

Op basis van het beschikbare historische kaartmateriaal blijkt het gebied zonaal bebouwd te zijn geweest minstens vanaf de late 18^e eeuw. Om die reden wordt een hoge archeologische verwachting voor bewoningssporen (nederzettingen) en/of begravingen van landbouwende gemeenschappen vanaf de late 18^e eeuw zonaal vooropgesteld.

Tenslotte een onbekende verwachting voor natte contexten/rivierdalarcheologie Er dient eventueel maximaal rekening gehouden worden met eerder algemene en niet te voorspellen puntlocaties van jacht- en visattributen, afvaldumps en/of delfstoffenwinning.

Op basis van de resultaten van onderhavig bureauonderzoek waren er onvoldoende gegevens voorhanden om de totale afwezigheid van archeologische resten, de slechte gaafheid en conservering en/of het lage tot zeer nihilistische potentieel voor archeologische kennisvermeerdering hiervan te staven. Om die reden werd verder archeologisch (vervolg)onderzoek geadviseerd.

Alle bovenstaande vooronderzoeken dienen op vraag van de opdrachtgever/initiatiefnemer ooit uitgevoerd worden binnen een uitgesteld traject.

Men wil namelijk de omgevingsvergunning zo snel mogelijk indienen tegen het midden van maart 2025.

Bovendien is het zonaal moeilijk technisch uitvoerbaar omwille van de bestaande bebouwing, verharding en bomen

Op basis van het bureauonderzoek werd daarom geoordeeld dat alle wenselijke én te nemen stappen betreffende archeologisch vooronderzoek voor het opstellen van een archeologienota uitgevoerd werden voor onderhavig onderzoeksgebied

Om deze reden(en) wordt het bureauonderzoek aangevuld met een Programma van Maatregelen voor uitstel van onderzoek.

2.1.2. Waardering van de archeologische site

Ondanks dat er een verwachting is opgesteld, kan er momenteel niet met zekerheid gesteld worden dat er een vindplaats aanwezig is. Er kan bijgevolg geen (verdere) waardering plaats vinden.

Indien archeologische resten toch effectief aanwezig zouden zijn, wordt het "waarderingsaspect" betreffende de gaafheid en conservering als volgt ingeschat:

Inzake de gaafheid en conservering van eventuele aanwezige kampementen moet men deze op basis van de huidige gegevens van het bureauonderzoek als onbekend inschatten.

In onderhavige alluviale situatie is het wellicht zo dat dit steentijdloopvlak ofwel begraven ligt onder holocene sedimentatie van enkele (deci)meters dik OF is dit niveau al volledig verstoord gezien de situatie van een voormalige loop van de Abeek (fluviatiele erosie).

Niettemin zijn er uitzonderingen die de regel bevestigen waarbij intacte steentijdvindplaatsen toch nog sporadisch en zeer lokaal boven water komen.

In onderhavige holocene Abeekvallei is het wellicht zo dat dit grondsporeniveau van "oudere" en "oudste" landbouwers ofwel begraven ligt onder holocene sedimentatie (deci)meters dik OF is dit niveau al volledig verstoord gezien de situatie van voormalige Abeekgeulen (beeklooperosie).

De bovenliggende bufferende werking van jongere fluviatiele afzettingen is een bijkomend pluspunt.

Tevens is er tot op heden nog geen gedetailleerde informatie met betrekking tot de intactheid van het laat-pleistocene tot holocene bodemprofiel beschikbaar. Dit betekent dat er dus geen uitspraak kan worden gedaan over de mogelijke kwaliteit van eventueel aanwezige grondsporen van landbouwers.

Zonaal kan er ook al zekere aantasting zijn gebeurd van het "jongste" (lees nabij het maaiveld) grondsporenniveau door de bestaande gebouwen betreffende de aanzet van de strokenfunderingen en de vloerplaat. De funderingen zijn wellicht minstens vorstvrij aangezet (-60 à 80 cm Mv).

Tevens hebben de aanleg van onderlagen van de verhardingen mogelijk ook al voor een zeker aantasting gezorgd maar dit hoeft niet doorgedreven te zijn geweest.

Het is echter wel zo dat door de nattere bodemomstandigheden organische resten eventueel wel een betere conservering en gaafheid kunnen vertonen.

2.1.3. Impactbepaling

Binnen de contouren van het circa 3 150 m² grote plangebied zal men de bestaande bebouwing als verharding slopen en ontmantelen.

Tevens zal men zonaal de bomen verwijderen.

Maar in de noordwestelijke hoekzijde als nabij de straatzijde zullen telkens twee bomen behouden blijven.

Vervolgens zal men blok voor meergezinswoningen realiseren. Dit met een oppervlakte van 916 m².

Deze zal een ondergrondse parkeerkelder vertonen met een oppervlakte van 774 m² en een maximale vergravingsdiepte tot 3,2 m.

Tevens zal de nodige (her)omgevingsaanleg gerealiseerd worden van groen en verharding. Hiervoor moet men rekening houden met maximale vergravingen van 30 à 50 cm.

Tevens zullen rationale en lineaire nutsleidingen aangelegd worden. Zonaal zullen diepere vergravingen plaatsvinden voor putten.

Achterliggend zal een wadi ontgraven worden. Dit met een oppervlakte van 28 m² en een diepte van circa 42 cm.

Doorgaans situeert het (eerste) archeologische relevante niveau in Vlaanderen zich maar net onder de bouwvoor/ploeglaag. Dit is gemiddeld genomen 20 à 50 cm dik.

Gezien de aanwezigheid van holocene fluviatiele Abeekvalleiafzettingen zijn er ook nog verschillende dieperliggend.

Op basis van bovenstaande verstoringen zal/kan dit compleet nefast zijn voor de eventuele aanwezige archeologische resten. Bij de uitvoering hiervan zal het eventueel aanwezige bodemarchief volledig verstoord/vernield worden.

2.1.4. Bepaling van de maatregelen.

In eerste instantie wordt het uitvoeren van landschappelijke boringen geadviseerd.

Indien een complexe landschappelijke situatie wordt vastgesteld tijdens het landschappelijk booronderzoek dat niet duidelijk interpreteerbaar wordt secundair overgestapt naar landschappelijke profielputten.

Dit gezien de onbekende archeologische verwachting betreffende jager-verzamelaars en de eventuele complexe landschappelijke opbouw.

De centrale vraagstelling is hierbij de intactheid van de natuurlijke bodemopbouw vast te stellen en dit af te toetsen betreffende de gaafheid en conservering van eventuele aanwezige kampementen van jager-verzamelaars als van grondsporen van landbouwers. Daarnaast eveneens de diepteligging van de eventuele verschillende aanwezige archeologische relevante niveau's.

Op basis van de resultaten daarvan kan bepaald worden of er een verkennend archeologisch booronderzoek noodzakelijk is. Indien er vindplaatsen worden vastgesteld dient er vervolgens waarderend archeologisch geboord worden en/of een proefputtenonderzoek uitgevoerd worden in (delen van) het plangebied.

Tevens bestaat zelfs de mogelijkheid om dit niet als apart gefaseerd uit te voeren maar synchroon met het waarderend archeologisch booronderzoek en/of proefputten gericht op Steentijd.

Het bepalen van de specifieke onderzoeksstrategie voor eventueel vervolgonderzoek nà het landschappelijk profielputtenonderzoek (verkenkend archeologisch booronderzoek, waarderend archeologisch booronderzoek en/of proefputten Steentijd, al dan niet synchroon) gebeurt op basis van de aangetroffen indicatoren, de aantallen, de spreiding én in overleg met een specialist voor de betreffende periode en materiaalcategorie.

Vervolgens wordt ook een proefsleuvenonderzoek geadviseerd.

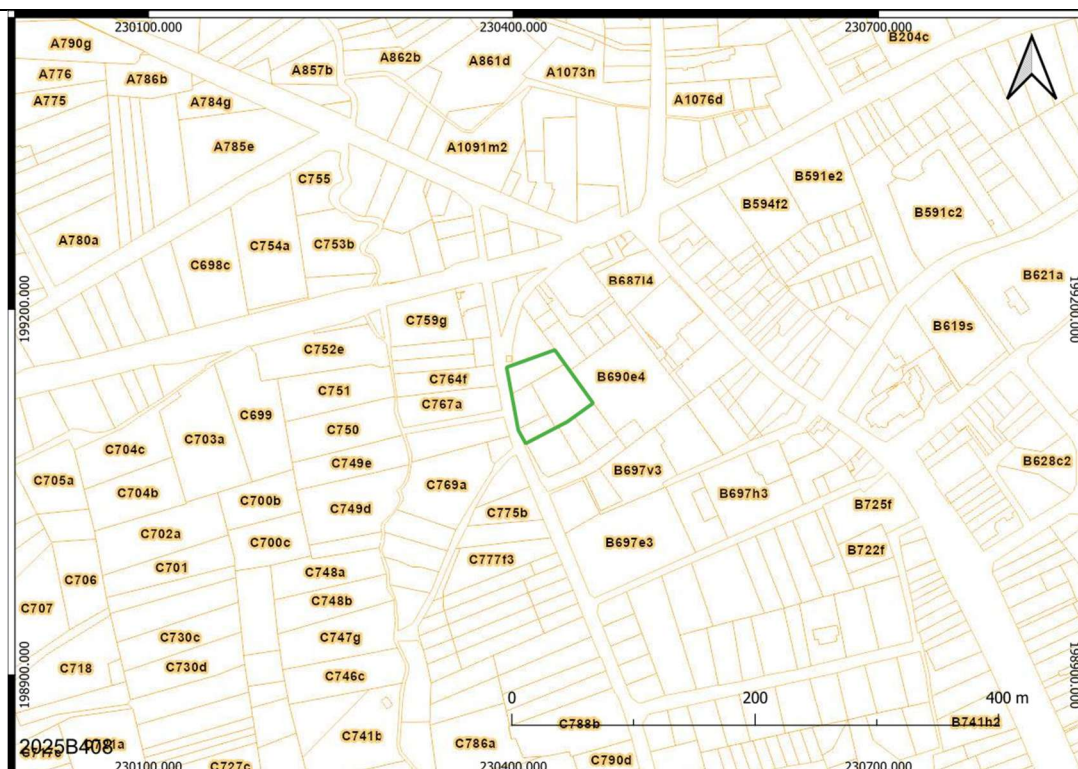
Dit voor het vaststellen van al dan niet aanwezige resten van landbouwer gemeenschappen. Dit is namelijk de beste methode om deze vast te stellen en te waarderen als deze aanwezig zouden blijken.

2.2 Administratieve gegevens

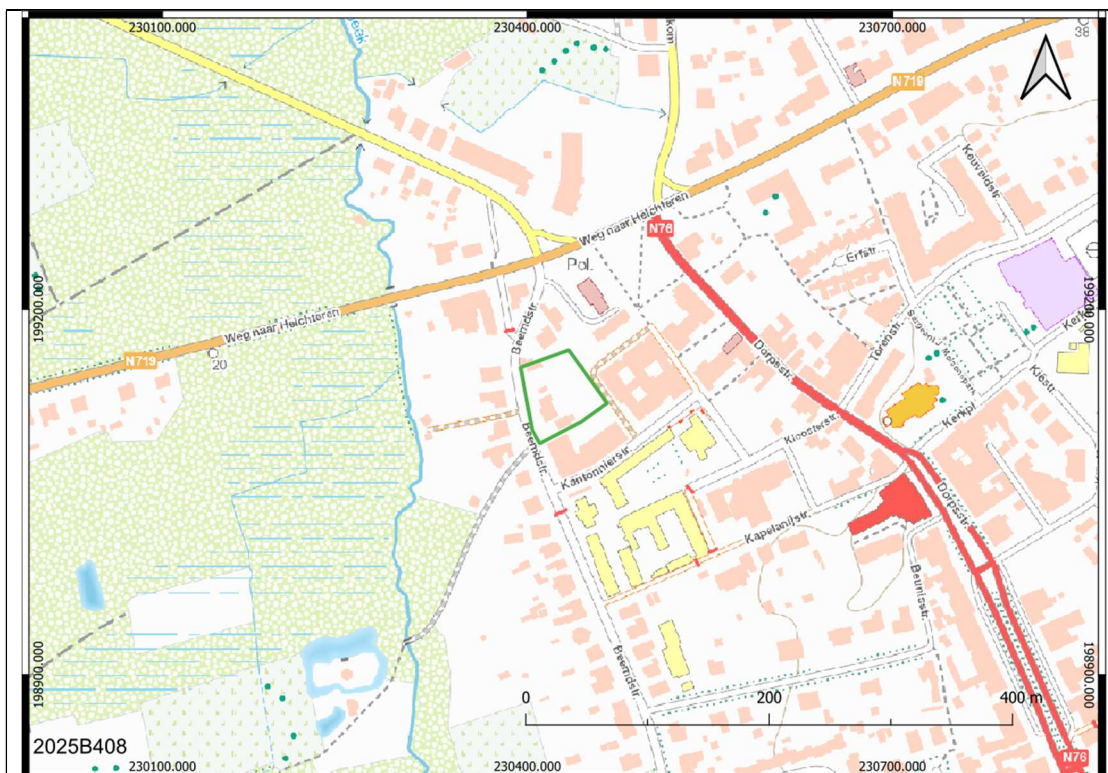
Projectcode	2025 B 408 (bureauonderzoek)
Nummer wettelijk depot	Niet van toepassing
Naam en erkenningsnummer erkend archeoloog	De Nutte Glenn (OE/ERK/Archeoloog/2015/00055), Dorpsstraat 60, 3650 DILSEN-STOKKEM
Provincie	Limburg
Gemeente	Oudsbergen
Deelgemeente	Meeuwen
Plaats	Beemdstraat 1 – 3

Toponiem	n.v.t.
Bounding Box	X: 230465.308 Y: 199166.712 X: 230394.228 Y: 199090.025
Kadastrale gegevens	Gemeente: Oudsbergen Afdeling: 1 Sectie: B Nrs.: 691f, 691g, 690d4 & 692c.

Kadasterkaart

Topografische kaart

Oppervlakte onderzoeksgebied	3 150 m ²
Oppervlakte bodemingrepen	≤ 3 150 m ²
Datum uitvoering	6/3/2025 tot en met 12/5/2025
Thesaurus	Bureauonderzoek, micro reliëf, eolische processen, podzols, paleolithicum, mesolithicum, neolithicum, metaaltijden, Romeinse tijd, middeleeuwen, nieuwe tijd, nieuwste tijd.
CvGP versie	4.0
Geraadpleegde regio- en/of periodespecialisten & wetenschappelijk advisering	n.v.t.

Omgevingsvergunning	Stedenbouwkundig
---------------------	------------------

2.3. Aanleiding vooronderzoek

Er wordt dus uitgegaan van een worst-case scenario waarbij geroerd zal worden tot in het archeologisch relevante nog eventueel bewaarde niveau bij het uitvoeren van de toekomstige bodemingrepen.

Het eerste “jongste” archeologische niveau situeert zich in onderhavig plangebied net onder de bouwvoor. Dit op basis van gelijkaardige geomorfologische en bodemkundige situaties in Vlaanderen.

Gezien de situatie van de wellicht alluviale Holocene Abeekvlakte kunnen er zelfs onderliggend op onbekende dieptes nog overige verschillende archeologische niveau's voorkomen, namelijk een “oudere” als het “oudste”.

Onderstaande archeologienota is opgemaakt op basis van Artikel 5.4.1. van het Onroerend Erfgoeddecreet.

Bij een aanvraag tot stedenbouwkundige handelingen waarvan het perceel/de percelen 3000 m² of meer bedraagt én de toekomstige bodemingrepen 1000 m² of meer bedraagt, waarbij de percelen zich volledig buiten een archeologische zone situeren of buiten een voorlopige of definitieve beschermde site vallen zoals vastgesteld door de Vlaamse Regering dient een bekrachtigde archeologienota toegevoegd te worden.

2.4. Resultaten van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem

Voor het plangebied werd reeds een bureauonderzoek uitgevoerd. Voor het Verslag van de Resultaten verwijst men naar de *hoofdstukken 4 tot en met 5* van het bureauonderzoek.

2.5. Onderzoeksstrategie en –methode(s)

Binnen het trajectopstel van de specifieke archeologienota was het inzetten een oppervlaktekartering, een geofysisch onderzoek, archeologisch verkennend booronderzoek, waarderend archeologisch booronderzoek, archeologische proefputten gericht op Steentijdsites als archeologische proefputten gericht op sites met een complexe verticale stratigrafie (voorlopig) weinig geschikte, niet optimale en/of onstrategische onderzoeksmethodes om diverse redenen op basis van het bureauonderzoek.

Van iedere onderzoeksmethode werden de vier criteria voor keuzebepaling, zoals beschreven in hoofdstuk 5.3 van de Code van Goede Praktijk bekeken. Deze criteria zijn:

Is het mogelijk deze methode toe te passen op dit terrein?

Is het nuttig deze methode toe te passen op dit terrein?

Is het overdreven schadelijk voor het bodemarchief om toe te passen op dit terrein?

Is het noodzakelijk dit toe te passen op dit terrein?

Voor de gedetailleerde afwegingscriteria wordt verwezen naar *hoofdstuk 6.1. Afweging noodzakelijk verder (voor)onderzoek?* binnen het bureauonderzoek.

Gezien bovenstaande archeologische verwachting, de aard van de toekomstige werkzaamheden als het potentieel voor archeologische kennisvermeerdering wordt in eerste instantie het uitvoeren van landschappelijke boringen geadviseerd.

Indien een complexe landschappelijke situatie wordt vastgesteld tijdens het landschappelijk booronderzoek dat niet duidelijk interpreteerbaar wordt secundair overgestapt naar landschappelijke profielputten.

Op basis van de resultaten daarvan kan bepaald worden of er een verkennend archeologisch booronderzoek noodzakelijk is. Indien er vindplaatsen worden vastgesteld dient er vervolgens waarderend archeologisch geboord worden en/of een proefputtenonderzoek uitgevoerd worden in (delen van) het plangebied.

Tevens bestaat zelfs de mogelijkheid om dit niet als apart gefaseerd uit te voeren maar synchroon met het waarderend archeologisch booronderzoek en/of proefputten gericht op Steentijd.

Het bepalen van de specifieke onderzoeksstrategie voor eventueel vervolgonderzoek nà het proefsleuvenonderzoek (verkennend archeologisch booronderzoek, waarderend archeologisch booronderzoek en/of proefputten Steentijd, al dan niet synchroon) gebeurt op basis van de aangetroffen indicatoren, de aantallen, de spreiding én in overleg met een specialist voor de betreffende periode en materiaalcategorie.

Anders gezegd men dient de resultaten in hun totaliteit qua context bekijken op verschillende niveau's.

Vervolgens wordt ook een proefsleuvenonderzoek geadviseerd.

Dit zijn namelijk de beste en strategische onderzoeksmethodes om jager-verzamelaars en landbouwers vast te stellen en te waarderen als deze aanwezig zouden blijken.

Dat betekent echter wel dat de verschillende mogelijkheden ten gevolge van de resultaten van het onderzoek allen reeds moeten worden uitgeschreven.

Een landschappelijk onderzoek (boringen met eventueel aanvullende profielputten) met de volgende mogelijke vervolgstappen:

A) Indien het natuurlijk holocene en/of laat-pleistoocene ontwikkelde bodemprofiel binnen het plangebied (in delen van) intact blijkt te zijn:

I verkennende en/of karterende archeologische boringen

II proefputten gericht op Steentijdsites

III een proefsleuvenonderzoek enkel ter hoogte van zones waar geen indicatoren van jager-verzamelaars werd aangetroffen

B) Indien zeer zware verstoringen van het natuurlijk ontwikkelde bodemprofiel waargenomen worden en/of de eventuele aanwezige archeologische relevante niveaus liggen dieper dan de maximale

toekomstige bodemverstoringen inclusief tussenliggende veiligheidsbuffer:

I indien overheen het volledige plangebied ter hoogte van ontwikkeling geen verder archeologisch (voor)onderzoek van proefsleuven

II Indien slechts een gedeeltelijk verstoord plangebied (sub-zones), enkel verder onderzoek van proefsleuven in de niet grootschalige en/of diepgaande verstoringszones ter hoogte van ontwikkeling en/of slechts ter hoogte van sub-zones waar archeologische relevante niveau's zullen verstoord worden door de toekomstige bodemverstoringen.

2.6. Een landschappelijk onderzoek (boringen en eventueel aanvullend profielputtenonderzoek)

Inleiding

Het landschappelijk onderzoek heeft tot doel om informatie over de opbouw van het natuurlijk bodemprofiel te verwerven qua lage, middelhoge tot hoge complexiteit. Dit met de vraagstelling betreffende de aan- of afwezigheid van fluviatiale afzettingen als eventuele paleo-geulen van de Abeek. Als de aan- of afwezigheid van verweerde verbruinde beekdalbodems.

Op basis hiervan dient de kwaliteit (de gaafheid en conservering) als de diepteligging van eventuele aanwezige archeologische relevante niveau's dienen afgetoetst te worden versus de toekomstige maximale verstoringen.

Het onderzoek wordt uitgevoerd zoals beschreven in hoofdstuk 7.3.3. van de Code van Goede Praktijk

Onderzoeksvragen

- Hoe is de (bewaarde) opbouw van het natuurlijk ontwikkeld bodemprofiel?
- **Van welke soort Abeekafzettingen is hier eventueel sprake? Denk hierbij aan meanderende tot vlechtende beken, bedding- en/of oeverafzettingen.**
- **Welke lithologische karakteristieken (textuur, korrelgrootte, sortering, afronding en kleur) kunnen hierbij onderscheiden worden ?**
- **Is er sprake van veen?**

- **Zijn er sedimentatie en/of erosiefasen te onderscheiden in het profiel? Wat zijn de onderscheidende sedimentaire kenmerken hiervan? Het gaat dan om gelaagdheid, overgangen tussen lithologische pakketten (gradueel, abrupt), dikte van de sets, fining upward sequenties, periglaciaire en andere post-sedimentaire verschijnselen. Wat is de geschatte datering?**
- **Wat zijn de relatieve dateringen van de van de vastgestelde fluviatiele afzettingen (op basis van het vondstenmateriaal & textuur).**
- **Op welke diepte(s) bevinden zich eventueel relevante archeologische niveaus? Wat is hierbij het maximaal als minimaal aantal?**
- **Dient men hierbij toch nog rekening houden met eventuele (semi-)intacte aanwezige vuursteenvindplaatsen van jager-verzamelaars in een eventuele aanwezige paleo-bodem?**
- Is er sprake van (sub-)recente verstoringen en post-depositionele processen? En wat is het effect daarvan op de eventuele aanwezige en/of te verwachten archeologische resten?
- Wat is de invloed van de vastgestelde profielopbouw op de (verwachte) archeologie met betrekking tot de verwachte conservering en gaafheid?
- Is de bodemopbouw in (delen van) het plangebied zodanig intact dat eventueel archeologisch vervolgonderzoek zinvol is?
- Wat is de te volgen strategie tijdens het prospectieonderzoek?
- Moet het vooropgestelde sleuvenplan bijgesteld worden?

Onderzoekstechnieken

Het onderzoek wordt minstens uitgevoerd door een veldwerkleider met ervaring in het onderzoek van landschappen met complexe verticale stratigrafie, een bodemkundige met de nodige competenties betreffende holocene beekvalleien en een assistent-archeoloog.

Volgend de vigerende Code van Goede Praktijk dient bij onderhavige specifieke onderzoekstechniek de dekkingsgraad en inplanting van die aard te dat ze volstaan om voldoende gefundeerde uitspraken te doen over de rest van het terrein. Dit **in eerste instantie** met een **edelmanboor eventueel aangevuld met een veenboor indien nodig**.

Secundair aangevuld met landschappelijke profielputten, indien een complexe landschappelijke situatie wordt vastgesteld dat niet duidelijk interpreteerbaar is door boringen.

De keuze van het grid en de resolutie gebeurt in functie van de te verwachten complexiteit van het landschap. Het gehanteerde grid is steeds van die aard dat het toelaat om voldoende gefundeerde uitspraken te doen over het geheel van het onderzochte gebied én dat vooral de vigerende onderzoeksvragen beantwoord kunnen worden.

Gehanteerde landschappelijke verspringende driehoeksgrid zijn 50 x 50 m 40 x 50 m 30 x 30 m of 24 x 20 m. Respectievelijk één boring per 2 500 m², 2 000 m², 900 m² of 480 m².

Indien een plangebied kleiner is dan een hectare wordt doorgaans geopteerd voor vijf boringen in de vorm van een "dobbelssteen nr. 5", visueel namelijk zo overheen het desbetreffende plangebied.

Het plangebied is 3 150 m². Daarom voldoen vijf boringen.

Dit betekent een dichtheid van één profiel per 630 m² oftewel een grid tussen 30 x 30 m en 24 x 20 m.

Het voorgestelde booronderzoek (afbeelding 1; rode bollen) en eventueel secundair aangevuld met profielputten (afbeelding 1; paarse vierkanten) werd opgemaakt op basis van de tijdens het bureauonderzoek verzamelde gegevens in functie van de geformuleerde onderzoeksvragen, de geplande bodemingrepen als met het feit om de huidige aanwezige gebouwen te ontwijken. Men opteert namelijk er voornamelijk voor dat de putten eventueel uitgevoerd kunnen worden, indien aanvullend noodzakelijk en nuttig, zonder dat er grootschalige sloop van gebouwen dan wel ontmanteling verharding moet plaatsgevonden.

Hier geldt specifiek de vraagstelling om de eventuele landschappelijke complexiteit ervan te bestuderen in zijn algemeenheid. In eerste instantie gaat het dus om een "kartering" en vervolgens een "waardering".

Omwille van dit feit als in eerste plaats "kartering" wordt geopteerd om in een raai te werken in plaats van een verspringend grid. Dit is namelijk haaks op het Abeekdal.

Concreet gaat het om 5 landschappelijke boringen op een diagonale raai.

Het plangebied is hierbij circa 55 m breed. Dit betekent een vaststelling om de circa 11 m.

Indien een complexe landschappelijke situatie wordt vastgesteld dat niet duidelijk interpreteerbaar is, wordt secundair aanvullend overgestapt naar landschappelijke profielputten.

Concreet gaat het om 5 landschappelijke profielputten op deze raai.

Het plangebied is hierbij circa 55 m lang. Dit betekent een vaststelling om de circa 11 m.

De landschappelijke profielputten zijn meestal vierkantig van vorm en zijn 2 x 2, 3 x 3, 4 x 4 m breed.

Er wordt hierbij voorlopig een voorkeur uitgesproken over een gebruik van idealiter 1 x 1 m brede putten en maximaal 2 x 2m groot

Vaak is men echter soms genoodzaakt tot aanleg grotere putten (3 x 3 m of 4 x 4 m) of de uitbreiding van aanvankelijk kleinere putten in verband met de veiligheid. Tevens ontstaat er vaak ook meer vrijheid om mechanisch te ontgraven.

Echter bij dergelijke grote putten is de kans op inkalven bij een relatief natte grondwaterspiegel echter ook groter.

De geldende veiligheidsvoorschriften dienen te allen tijde voor ogen gehouden worden, waarbij men deze oppervlaktes dient te vergroten in het kader van het overschrijven van bepaalde dieptes.

Anders gezegd dit is afhankelijk van de diepte, complexiteit en veiligheid waarbij men in eerste instantie 1 x 1 m aanlegt en eventueel geleidelijk vergroot tot maximaal 4 x 4 m.

Indien bij het uitgraven van de aardkundige profielputten antropogene sporen worden aangetroffen, wordt het uitgraven gestaakt en wordt de inplanting, diepte of vorm van de put aangepast. De locatie van de aangetroffen sporen wordt wel ingemeten en vermeld in de rapportering.

Het opsporen en registreren van archeologische artefacten, sporen of sites is namelijk geen doel van het onderzoek met landschappelijke profielputten. Dit dient te gebeuren door (of onder de autoriteit van)

een erkende archeoloog type 1, volgens de bepalingen in hoofdstuk 8 (vooronderzoek met ingreep in de bodem) en dient voorafgegaan te worden door een toelating bij het agentschap Onroerend Erfgoed.

Afbeelding 1: Locaties van de landschappelijke profielputten weergegeven op de luchtfoto.

Randvoorwaarden

Alluviale afzettingen

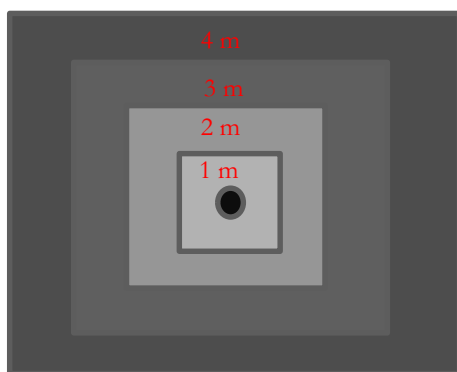
Men heeft wellicht te maken met de factor van alluviale afzettingen. Dit betekent concreet dat putten heel snel kunnen inkalven. Hierdoor zijn putten van meer dan 2,00 m breed en een zekere diepte mogelijk veiligheidshalve niet aan de orde overheen de volledige diepte?!

Een alternatief is mogelijk werken nabij het maaiveld met 4 x 4 m putten en centraal te verdiepen met een put van 3 x 3 m

en vervolgens opnieuw centraal naar 2 x 2 m en tenslotte in het nieuwe middelpunt naar 1 x 1 m.

Ook kan pakweg nabij het maaiveld gewerkt worden met een 2 x 2 m en vervolgens centraal dieperliggend een 1 x 1 m brede put.

Hierbij kan centraal ook nog gewerkt worden met landschappelijke boringen (edelmanboor / veenboor).

Ook het registreren van profielen werd uitgevoerd waar mogelijk, rekening houdend met de instabiele profielen en steeds de veiligheidsvoorschriften in acht genomen.

Onder voorbehoud kan rekening gehouden worden met een aggregaat en pomp.

Indien op basis van het landschappelijk onderzoek zou blijken dat bij de eventuele secundaire eerst aangelegd profielen (1 à 2 éenheden) superdiep aangezet moeten worden, zou men zelfs kunnen opteren om deze pas verder uit te voeren bij het proefsleuvenonderzoek (supra). Concreet het eerste archeologische relevante niveau aanleggen binnen de

proefsleuf en vervolgens zonaal verdiepend met een landschappelijke profiel.

Indien op basis van het huidige landschappelijke boorpuntenplan en secundair profielputtenplan (*Afbeelding 1*) de vigerende onderzoeksvragen niet (voldoende) beantwoord kunnen worden, dan worden bijkomende boringen en/of profielputten geplaatst. De locatie en het aantal boringen dan wel profielputten wordt door het uitvoerend veldteam beargumenteerd in het onderzoeksrapport.

Evaluatiecriteria

Het landschappelijk onderzoek wordt als succesvol beschouwd en mag afgerond worden als alle onderzoeksvragen kunnen worden beantwoord én er uitsluitsel kan worden gegeven over te volgen stappen in verder vooronderzoek als over de eventuele landschappelijke aanwezigheid of afwezigheid van complexiteit.

2.7. Verkennend archeologisch booronderzoek (onder voorbehoud)

Inleiding

Het verkennend archeologisch booronderzoek heeft tot doel om archeologische vondstcomplexen van jager-verzamelaars op te sporen door middel van boringen en het zeven van de opgeboorde sedimenten.

Het doel is om de eventuele aanwezigheid van een artefactensite uit de Steentijd vast te stellen en om gerelateerd daaraan tevens te bepalen wat de specifieke bodemopbouw en intactheid daarvan is.

Echter op basis van de specifieke resultaten van het landschappelijke onderzoek kan ook meteen besloten worden om deze stap over te slaan en meteen in te zetten op waarderende archeologische boringen en/of proefputten gericht op Steentijd.

Tevens bestaat zelfs de mogelijkheid om dit niet als apart gefaseerd uit te voeren maar synchroon met het waarderend archeologisch booronderzoek en/of proefputten gericht op Steentijd.

Het bepalen van de specifieke onderzoeksstrategie voor eventueel vervolgonderzoek na het landschappelijk onderzoek (verkennend archeologisch booronderzoek, waarderend archeologisch booronderzoek en/of proefputten Steentijd, al dan niet synchroon) gebeurt op basis van de aangetroffen indicatoren, de aantallen, de spreiding¹ én in overleg met een specialist voor de betreffende periode en materiaalcategorie.

¹ Steentijdvindplaatsen met een lage dichtheid kan het bv. aangewezen zijn om direct over te gaan op de aanleg van proefputten, in plaats van eerst een waarderend archeologisch booronderzoek uit te voeren.

Anders gezegd men dient de resultaten in hun totaliteit qua context bekijken op verschillende niveau's.

Ten laatste drie dagen voor de start van het onderzoek wordt de startdatum gemeld bij het agentschap Onroerend Erfgoed.

Onderzoeksvragen

- Kunnen de aardkundige gegevens van het landschappelijk onderzoek worden aangevuld, bijgesteld of verfijnd?
- Zijn tijdens het onderzoek indicaties vastgesteld die kunnen wijzen op de aanwezigheid van vuursteenvindplaatsen van jager-verzamelaars?
- De volgende vragen moeten enkel worden opgelost indien de vorige onderzoeksvraag positief werd beantwoord:
 - Kan de vindplaats(en) worden afgebakend?
 - Op welk niveau komt de vindplaats(en) voor?
 - Kan er een datering worden toegekend?
 - Wat is de afbakening voor een waarderend archeologisch booronderzoek en/of proefputtenonderzoek voor Steentijd?

Onderzoekstechnieken

De boringen worden uitgevoerd in een driehoeksgrid van 10 x 12 m waarbij de afstand tussen de boringen 12 m bedraagt en de afstand tussen de raaien 10 m. De raaien worden verspringend ten opzichte van elkaar geplaatst waarbij iedere raai 6 m opschuift ten opzichte van de vorige boorraai.

De uitvoering van een bijkomende verkennende archeologische boringen hangt af van de resultaten van het landschappelijke onderzoek (*supra*). Dit onderzoek zal namelijk bepalen of alles, een deel, meerdere delen of niets van het plangebied beboord moet worden.

Een verkennend archeologisch booronderzoek is noodzakelijk wanneer uit het landschappelijk onderzoek naar voren komt dat er nog bodemhorizonten aanwezig zijn waarin archeologische resten, gerelateerd aan *in situ* vuursteenvindplaatsen van jager-verzamelaars kunnen voorkomen.

Indien er nog een holocene bodemopbouw herkend kan worden gaat het om een intactheid vanaf de Ah, de E, de B- en/of B/C-horizont.

Daarnaast kunnen paleobodems, stabiele horizonten, humeuze lagen of laklagen aanleiding geven tot de start van het traject voor het opsporen van lithische artefactensites van jager-verzamelaars.

Indien uit de resultaten van het landschappelijk onderzoek blijkt dat overal nog intact of slechts licht verstoorde bodems voorkomen zouden er dan maximaal circa bijkomende 26 boringen geplaatst kunnen worden.

De boringen worden uitgevoerd met een handboor van het type edelman met een minimale diameter van 10 cm.

De boring wordt uitgevoerd tot minimaal 30 cm in de natuurlijke laatpleistocene moederbodem, indien er geen sprake is van een vastgestelde paleobodem, ten opzichte van de bovenliggende Holocene bodemhorizonten.

Het opgeboorde sediment wordt per stratigrafische bodemeenheid en per laag van maximaal 20 cm dikte gezeefd.

Aangezien dit onderzoek specifiek tot doel heeft om vuursteenvindplaatsen van jager-verzamelaars op te sporen wordt gebruik gemaakt van een zeef met een maaswijdte van maximaal 2 mm. Hoewel het zeven van de monsters over 2 mm eveneens voldoende is voor het detecteren van vindplaatsen, blijkt het toepassen van een fijnere maaswijdte (1 mm) te resulteren in een belangrijke meerwaarde op vlak van de waardering en de ruimtelijk afbakening van de vindplaats(en).

Het booronderzoek wordt uitgevoerd door minsten één veldwerkleider met ervaring in verkennend of waarderend archeologisch booronderzoek en een archeologische veldwerkleider

De boringen worden opgemeten in xyz-coördinaten met een nauwkeurigheidsgraad van 1 cm.

Randvoorwaarden

Al naar gelang de resultaten kan voor een verschillende aanpak worden gekozen. Ook hier is het belangrijkste criterium voor de beslissing welke stappen uit te voeren met name de gaafheid van het bodemprofiel in combinatie met de aanwezigheid van (diverse) archeologische indicatoren in de zeefresiduen.

Evaluatiecriteria

Beantwoorden van alle onderzoeksvragen én de aan- of afwezigheid van vuursteenvindplaatsen voor jager-verzamelaars duiden. Als

uitsluitse kan worden gegeven over te volgen stappen in verder vooronderzoek.

Indien geen diagnostisch materiaal van jager-verzamelaars aangetroffen wordt of het materiaal behoort tot het Neolithicum of later, dan mag verder overgegaan te worden naar het proefsleuvenonderzoek, indien nuttig en noodzakelijk.

2.8. Waarderend archeologisch booronderzoek (onder voorbehoud)

Inleiding

De uitvoering van een waarderend archeologisch booronderzoek hangt af van de resultaten van het verkennend archeologisch booronderzoek. Dit onderzoek zal namelijk bepalen of een deel, meerdere delen of niets van deze specifieke sub-zone op deze manier beboord moet worden.

Echter op basis van de specifieke resultaten van het archeologisch verkennend booronderzoek dan wel landschappelijke profielputten kan ook meteen besloten worden om deze stap over te slaan en meteen in te zetten op proefputten gericht op Steentijd. Tevens bestaat zelfs de mogelijkheid om dit niet als apart gefaseerd uit te voeren maar synchroon met het verkennend archeologisch booronderzoek. Het bepalen van de specifieke onderzoeksstrategie voor eventueel vervolgonderzoek na het verkennend archeologisch booronderzoek dan wel landschappelijke profielputten (waarderend archeologisch booronderzoek en/of proefputten Steentijd, al dan niet synchroon) gebeurt op basis van de aangetroffen indicatoren, de aantallen, de spreiding² én in overleg met een specialist voor de betreffende periode en materiaalcategorie.

Anders gezegd men dient de resultaten in hun totaliteit qua context bekijken op verschillende niveau's.

² Steentijdvindplaatsen met een lage dichtheid kan het bv. aangewezen zijn om direct over te gaan op de aanleg van proefputten, in plaats van eerst een waarderend archeologisch booronderzoek uit te voeren.

Aangezien er bij het waarderend archeologisch booronderzoek (eventueel) wordt gewerkt met verspreide boringen worden de afbakeningen vastgelegd door de resultaten van het verkennend archeologisch booronderzoek. De afbakening geldt als volgt:

Indien twee naast elkaar gelegen boringen positief³ zijn dan wordt de gehele ruimten tussen de boringen onderzocht.

Indien een boring positief⁴ is die ligt nabij één van de grenzen van het plangebied dan worden alle boringen uitgevoerd tussen de locatie van de landschappelijke boring en de grens.

Blijkt dat één boring positief⁵ is en de naburige boring negatief, dan wordt de gehele oppervlakte tussen de positieve en de negatieve boring beboord.

Bovendien dient ook de bodembewaring meegenomen worden als criterium om een zone dan wel sub-zones voor verder onderzoek naar Steentijd af te bakenen als primaire indicatoren werden aangetroffen in een voorafgaand traject.⁶

Enkel de aanwezigheid van holocene bodembewaring, paleobodems, stabiele horizonten, humeuze lagen of laklagen wordt niet als positieve criteria beschouwd omdat een intacte bodem in sé niet betekend dat het een archeologische vindplaats bevat.

Ten laatste drie dagen voor de start van het onderzoek wordt de startdatum gemeld bij het agentschap Onroerend Erfgoed.

³ Primaire indicatoren zijn hierbij antropogeen bewerkte (vuur)stenen. Secundair kan dit verbrand bot zijn, houtskool in bepaalde lagen, geroosterde (hazel)nootfragmenten,...

Een archeologische boring is al positief als één duidelijk artefact wordt aangetroffen

⁴ Primaire indicatoren zijn hierbij antropogeen bewerkte (vuur)stenen. Secundair kan dit verbrand bot zijn, houtskool in bepaalde lagen, geroosterde (hazel)nootfragmenten,...

Een archeologische boring is al positief als één duidelijk artefact wordt aangetroffen

⁵ Primaire indicatoren zijn hierbij antropogeen bewerkte (vuur)stenen. Secundair kan dit verbrand bot zijn, houtskool in bepaalde lagen, geroosterde (hazel)nootfragmenten,...

Een archeologische boring is al positief als één duidelijk artefact wordt aangetroffen

⁶ <http://ar.onroerenderfgoed.be/publicaties/AKOE11AKOE011-001.pdf> / het afwegingskader booronderzoeken: 185 – 187.

Onderzoeksvragen

- Kan de vindplaats(en) duidelijk worden afgebakend?
- Op welk niveau komt de vindplaats(en) voor en in welke mate heeft dit onderzoek een gedetailleerder antwoord kunnen geven dan tijdens het verkennend booronderzoek.
- Kan er een datering worden toegekend? Kan/Dient de datering die tijdens het verkennend archeologisch booronderzoek werd toegekend bijgesteld?
- Kunnen er zones worden afgebakend waar een proefputtenonderzoek moet worden uitgevoerd?

Onderzoekstechnieken

De boringen worden uitgevoerd in een driehoeksgrid van 5 x 6 m waarbij de afstand tussen de boringen 6 m bedraagt en de afstand tussen de raaien 5 m. De raaien worden verspringend ten opzichte van elkaar geplaatst waarbij iedere raai 3 m opschuift ten opzichte van de vorige boorraai.

Aangezien de methodiek en de exacte locatie van het boorgrid afhankelijk is van de resultaten van het verkennend archeologisch booronderzoek kan in dit Programma van Maatregelen geen voorstel van boorpunten worden gedaan. De uitvoerende veldwerkleider beschrijft na overleg met de erkende archeoloog én in overleg met een specialist voor de betreffende periode en materiaalcategorie gedetailleerd en gefundeerd waarom de gebruikte methodiek en boorlocatie gekozen werd in de nota.

In theorie zou hierbij maximaal circa 105 waarderende archeologische boringen uitgevoerd dienen te worden, indien het

volledige plangebied op basis van de resultaten van het verkennend archeologisch booronderzoek hiervoor in aanmerking zou komen.

De boringen worden uitgevoerd met een handboor van het type edelman met een minimale diameter van 15 cm. De boring wordt uitgevoerd tot minimaal 20 cm in de natuurlijke laatpleistocene moederbodem dat geen alluvium is ten opzichte van de bovenliggende Holocene bodemhorizonten.

Het opgeboorde sediment wordt per stratigrafische bodemeenheid en per laag van maximaal 10 cm dikte gezeefd.

Aangezien dit onderzoek specifiek tot doel heeft om vuursteenvindplaatsen van jager-verzamelaars op te sporen wordt gebruik gemaakt van een zeef met een maaswijdte van maximaal 2 mm. Hoewel het zeven van de monsters over 2 mm eveneens voldoende is voor het detecteren van vindplaatsen, blijkt het toepassen van een fijnere maaswijdte (1 mm) te resulteren in een belangrijke meerwaarde op vlak van de waardering en de ruimtelijk afbakening van de vindplaats(en).

Het booronderzoek wordt uitgevoerd door minsten één veldwerkleider met ervaring in verkennend of waarderend archeologisch booronderzoek en een archeologische veldwerkleider

De boringen worden opgemeten in xyz-coördinaten met een nauwkeurigheidsgraad van 1 cm.

Randvoorwaarden

Ondanks dat men bij onderhavige verdichting ofwel een waarderend archeologisch booronderzoek (5 x 6 m) een beter beeld van de omvang en de gaafheid van de vindplaats(en), is het daarvoor niet altijd mogelijk tot een goede datering te bekomen. Bij relatief kleine zones/sites kan het zinvoller zijn te werken met proefputten.

Evaluatiecriteria

Beantwoorden van alle onderzoeksvragen en een nauwkeurige aflijning geven van de vastgestelde vuursteenvindplaats(en). Daarnaast hoort de waarde van de vindplaats achterhaald te worden. Als uitsluitsel kan worden gegeven over te volgen stappen in verder vooronderzoek.

Indien geen diagnostisch materiaal van jager-verzamelaars aangetroffen wordt of het materiaal behoort tot het Neolithicum of later, dan mag verder overgegaan te worden naar het proefsleuvenonderzoek, indien nuttig en noodzakelijk.

2.9. Proefputten gericht op Steentijdsites (onder voorbehoud)

Inleiding

Op basis van de resultaten van het verkennend en/of het waarderend archeologisch booronderzoek, al dan niet synchroon kan ervoor worden geopteerd om bij aanwezigheid van een vuursteenvindplaats(en) een (verder) proefputtenonderzoek uit te voeren.

Het onderzoek wordt uitgevoerd wanneer de site tijdens het waarderend booronderzoek kan worden afgebakend en/of men nog tot geen indicatie van datering was gekomen en/of tot geen goede indicatie qua waardering of wanneer uit het verkennend archeologisch booronderzoek reeds een afbakening, dateringsindicatie en waardering naar voren komt. Het onderzoek kan ook in combinatie met een waarderend archeologisch booronderzoek worden uitgevoerd.

Het onderzoeksdoel van de proefputten is het (gedetailleerder) bepalen van de omvang van de artefactensite (horizontaal, verticaal, indicatie aantallen artefacten,...) als ook het inhoudelijk waarden ervan.

Echter op basis van de specifieke resultaten van het landschappelijk onderzoek kan ook meteen besloten worden om verkennend archeologisch booronderzoek en/of waarderend archeologisch booronderzoek over te slaan en dus meteen in te zetten op proefputten gericht op Steentijd.

Tevens bestaat zelfs de mogelijkheid om dit niet als apart gefaseerd uit te voeren maar synchroon met het verkennend

archeologisch booronderzoek en/of waarderend archeologisch booronderzoek.

Het bepalen van de specifieke onderzoeksstrategie voor eventueel vervolgonderzoek naar het landschappelijk onderzoek (verkennend archeologisch booronderzoek, waarderend archeologisch booronderzoek en/of proefputten Steentijd, al dan niet synchroon) gebeurt op basis van de aangetroffen indicatoren, de aantallen, de spreiding⁷ én in overleg met een specialist voor de betreffende periode en materiaalcategorie. Anders gezegd men dient de resultaten in hun totaliteit qua context bekijken op verschillende niveau's.

Drie werkdagen voor de start van een proefputtenonderzoek wordt melding gemaakt van de startdatum bij het agentschap Onroerend Erfgoed.

Onderzoeksvragen

- Wat is de diepteligging (t.o.v. maaiveld en TAW) en de bodemkundige positie van de resten?
- Wat is de dichtheid en ruimtelijke verspreiding van de archeologische resten, zowel in horizontale als verticale zin?

Per transect, vak en laag dient te worden geanalyseerd:

- - het aantal en het gewicht van artefacten (vuursteen/natuursteen);
- - het aantal werktuigen;
- - de hoeveelheid hazelnoten;
- - de aanwezigheid van houtskool;

⁷ Steentijdvindplaatsen met een lage dichtheid kan het bv. aangewezen zijn om direct over te gaan op de aanleg van proefputten, in plaats van eerst een waarderend archeologisch booronderzoek uit te voeren.

- - diagnostische artefacten (voor datering).
- Wat is de datering van de vindplaatsen?
- Wat is kwaliteit (gaafheid en conservering) van de vindplaatsen? In hoeverre heeft de werking van dieren, bomen en planten geleid tot horizontale en verticale verplaatsingen van artefacten? Wat zijn de aanwijzingen hiervoor?
- Welke archeologische organische en/of paleo-ecologische resten zijn aanwezig of kunnen eventueel worden verwacht?
- Wat is de meest efficiënte strategie voor het eventueel volledig/deels opgraven van de vindplaats(en)?
Aandachtspunten zijn onder meer:
 - dikte van te zeven lagen;
 - droog versus nat zeven;
 - scheiden vondsten op zeef of al het vondstmateriaal verzamelen en binnen uitzoeken.
- Welke locaties zijn eventueel behoudenswaardig en wat zijn hiervoor de argumenten?

Onderzoekstechnieken

Verspreid binnen de vastgestelde vindplaats worden de proefputten voorzien.

Op basis van de resultaten van voorgaande onderzoeken wordt, in samenspraak tussen de veldwerkleider? de erkend-archeoloog én een specialist voor de betreffende periode en materiaalcategorie bepaald of de proefputten gespreid over de vindplaats geplaatst worden, dan wel in een vast-grid. De keuze hiervan wordt gefundeerd

beargumenteerd in de nota waarbij het grid van 15 x 18 m nooit overschreden wordt.

Dit vindt echter zijn oorsprong in prospectie met proefputten in bouwvoorcontexten en is veel te breed voor de meeste waarderingsonderzoeken. Proefputten in een denser grid zijn dan ook veel effectiever.

Een verspringend grid van 2,5 bij 2,5 m met proefputten van 0,25 m² wordt vaak gebruikt en blijkt zeer effectief. Een vierkantsgrid van 3 bij 3 m biedt een goed alternatief voor proefputten van 1 m².

Ook andere gridpatronen zijn mogelijk. Men kiest het grid steeds bewust om tegemoet te komen aan de grootte van de proefputten, de specifieke onderzoeksvragen en de aard van de verwachte site (grootte, artefactdensiteit).

Iedere proefput heeft een oppervlakte van 1 m die onderverdeeld worden in secties van 0.25 m². Op die manier kan gekeken worden of er afwijkingen voorkomen op korte afstand. Het sediment wordt per sectie en maximaal per aardkundige eenheid uitgezeefd. Het zeven gebeurt op een zeef met een maaswijdte van maximaal 2 mm. Hoewel het zeven van de monsters over 2 mm eveneens voldoende is voor het detecteren van vindplaatsen, blijkt het toepassen van een fijnere maaswijdte (1 mm) te resulteren in een belangrijke meerwaarde op vlak van de waardering en de ruimtelijk afbakening van de vindplaats(en).

Indien er weinig variatie is in de aardkundige eenheden wordt in arbitraire niveaus van maximaal 10 cm gewerkt. Er wordt verdiept totdat twee opeenvolgende niveau's geen vuursteen of andere indicatoren meer opleveren.

Er mag ook gekozen worden om de put in zijn geheel te onderzoeken, dus als 1 m², maar in dat geval wordt ieder aangetroffen artefact drie-dimensioneel ingemeten met een RTS/GPS, waarna de lagen per bodemeenheid dan wel in arbitraire lagen van maximaal 10 cm uitgezeefd worden.

In het vlak aanwezige vermoedens van (zeer vage) sporen worden geregistreerd. De vulling van deze sporen wordt hierbij apart ingezameld.

Het onderzoek wordt minstens uitgevoerd door een veldwerkleider met ervaring in onderzoek door middel van proefputten op Steentijdartefactensites, een assistent-archeoloog, een (assistent-)aardkundige met de nodige competenties betreffende de Scheldevallei. Daarnaast wordt het team bijgestaan door een conservator.

Het onderzoek wordt voorts uitgevoerd volgens Hoofdstuk 8.7 van de Code van Goede Praktijk.

Randvoorwaarden

Op basis van huidige gegevens zijn momenteel geen bijzondere randvoorwaarden.

Evaluatiecriteria

Beantwoorden van alle onderzoeksvragen én uitsluitel kan worden gegeven over te volgen stappen in het verder Steentijdtraject (vrijgave van het volledige terrein, een opgraving binnen (delen van) het plangebied van behoudenswaardige vindplaatsen of behoud *in situ* binnen (delen van) het plangebied van behoudenwaardige archeologische resten betreffende jager-verzamelaars).

Indien geen diagnostisch materiaal van jager-verzamelaars aangetroffen wordt of het materiaal behoort tot het Neolithicum of later, dan mag overgegaan te worden naar het proefsleuvenonderzoek.

2.10. Proefsleuven

Inleiding

Wanneer pas alle eventuele noodzakelijke andere vooronderzoeksmethoden uitgevoerd werden gericht op Steentijdsites, dienen ook nog proefsleuven aangelegd worden over het volledige onderzoeksgebied.

Uiteraard gebeurt dit (nog) niet binnen de zones waar behoudenswaardige vindplaatsen/indicatoren van jager-verzamelaars werden aangetroffen.

Voor de start van het proefsleuvenonderzoek wordt een melding gedaan bij het agentschap Onroerend Erfgoed ter kennisgeving van de startdatum. De melding gebeurt minstens drie werkdagen voor de start van het onderzoek.

Onderzoeksvragen

Geo(morfo)logie en bodemopbouw

- Kunnen de aardkundige gegevens van het landschappelijk onderzoek worden aangevuld, bijgesteld of verfijnd?
- Is er sprake van (sub-)recente verstoringen en post-depositionele processen? En wat is het effect daarvan op de eventuele aanwezige en/of te verwachten archeologische resten?

Sporen, structuren, vondsten en paleo-ecologische resten

- Indien het onderzoek **geen** archeologische fenomenen oplevert of categoriaal beperkte (bijvoorbeeld alleen losse vondsten) welke verklaring is hiervoor te geven? Is er (bijvoorbeeld) sprake van verstoring van antropogene of natuurlijke en/of beperking van archeologische waarnemingsmogelijkheden? Of is er sprake van aantoonbare afwezigheid van bewoning en/of actief landgebruik of van een combinatie van genoemde factoren?
- Indien het onderzoek **wel** archeologische fenomenen heeft opgeleverd, hoe kan de vindplaats beschreven en geïnterpreteerd worden? Hierbij rekening houdend met volgende punten:
 1. Wat is het aantal, de aard, de datering, plaats, omvang, horizontale en verticale spreiding van de begrenzing van sporen en structuren? Hoe is hun samenhang? Wat is de spoordichtheid per werkput en van het geheel?
 2. Werd er muurwerk aangetroffen? Wat is de aard, functie, ligging en datering van dit muurwerk?
 3. Indien grondsporen zijn aangetroffen: op welk niveau zijn deze leesbaar?
 4. In de welke mate is uit de stratigrafie (profielen en vlakken en de relatie tussen sporen, structuren, e.d. een relatieve datering en fasering af te leiden?
 5. Kunnen binnen de vindplaats(en) verschillende complextypes, verschillende functies worden onderscheiden?
 6. Van welk vindplaatstype en welke datering(en) is er sprake?

7. Zijn er aanwijzingen voor landgebruik (off-site patronen) in de zin van wegen, percelering, akkers, grondstofwinning, houtskoolmeilers,...?
8. Zijn er aanwijzingen voor natte contexten?
- 9. Gaan de grondsporen en/of structuren enkel maar terug tot de late 18^e eeuw, namelijk wat bekend is qua historische bebouwing?**
- 10. Zijn er aanwijzingen voor oudere en dus vóórafgaande fases qua historische bebouwing dan wat pas cartografisch bekend is?**

Vondsten en paleo-ecologische resten

- Welke vondsten en welke paleo-ecologische resten zijn in de context van een laag, spoor, of structuur aangetroffen? In welke mate dragen zij bij aan de karakterisering hiervan (complextype)?
- Liggen in het onderzoeksgebied locaties die paleo-ecologisch bemonsterd kunnen worden? En wat is de te verwachten kwaliteit er van?
- Zijn er vondstconcentraties en wat is de aard hiervan?
- Welke datering is af te leiden uit vondsten in relatie tot sporen, structuren, lagen en profielen?
- Welke datering is af te leiden uit natuurwetenschappelijke gedateerde monsters in relatie tot sporen, structuren, lagen en profielen?
- In welke mate gaat het hierbij om vondsten en paleo-ecologische resten zonder context (aanleg- en stortvondsten,

spoorloze vondsten)? Wat is hun aard, aantal en archeologische significantie? Wat is de horizontale en verticale spreiding?

- Hoe is per vlak de verhouding aanlegvondsten: vondsten uit sporen? Wat is de vondstdichtheid per vlak, per werkput, en in het geheel?
- **Doen er zich fenomenen voor die gelinkt zijn beekdalarcheologie/natte contexten?**

Synthese

- Hoe kan samenvattend na dit onderzoek de bewoningsgeschiedenis van het onderzoeksgebied beschreven worden?
- Wat zijn de landschappelijke kenmerken van de locatie en zijn directe omgeving, voor, tijdens en na de onderzochte periode en welke conclusies kunnen getrokken worden over de invloed van de mens op de vorming van het landschap?
- Welke verbanden zijn er te leggen met historische, historisch-landschappelijke, bouwhistorische en/of overige cultuurhistorische aspecten van het onderzoeksgebied in zijn omgeving?
- Waarom zou men deze locatie uitgekozen hebben voor de ter plekke aangetroffen functie(s)?
- Hoe vergelijkbaar is de onderzochte locatie met andere locaties in de archeo-regio met dit complextype en deze datering en hoe passen de bevindingen van het onderzoek in de archeo-regionale context? Denk hierbij aan de kwaliteitsaspecten representiviteit en ensemblewaarde.

Kwaliteit

- Wat is de fysieke kwaliteit (gaafheid en herkenbaarheid van sporen; conservering van (an)organisch vondstmateriaal en van ecologische resten) van het onderzoeksgebied? Welke verschillen zijn er t.a.v. dit aspect binnen het onderzoeksgebied (binnen verticale en/of horizontale grenzen; complextypen, periode, sites)?
- Wat is de inhoudelijke kwaliteit (zeldzaamheid, informatiewaarde en ensemblewaarde) van het onderzoeksgebied en welke verschillen zijn er t.a.v. dit aspect binnen delen van onderzoeksgebied (binnen verticale en/of horizontale grenzen; complextypen, periode, sites)?
- Welke waarde is er samenvattend te geven aan het onderzoeksgebied en de daarin te onderscheiden delen (binnen verticale en/of horizontale grenzen; complextypen, periode, sites?) Ofwel is of zijn er behoudenwaardige vindplaatsen aanwezig binnen de grenzen van het plangebied? Beschrijf en beredeneer.

Conclusies en aanbevelingen

- Is er een verwachting dat buiten het nu onderzochte gebied nog resten van deze vindplaats aanwezig zijn en wat is de verwachting omtrent de fysieke en inhoudelijke kwaliteit daarvan?
- Hoe verhouden de conclusies zich tot de resultaten van het eerdere onderzoek of andere bekende gegevens?

- Wat is de potentiële impact van de geplande ruimtelijke ontwikkeling op de eventuele waardevolle en behoudenswaardige archeologische vindplaatsen?
- Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling: hoe kan deze bedreiging weggenomen of verminderd (maatregelen behoud *in situ*) worden?
- Wat is de ruimtelijke afbakening (in drie dimensies) van de zones die eventueel in aanmerking komen voor vervolgonderzoek?
- Welke strategische en methodische aanbevelingen kunnen worden gegeven voor vervolgonderzoek? Hoeveel archeologische niveaus dienen er hierbij onder voorbehoud aangelegd worden en hoe onderscheiden deze zich? Welke vraagstellingen zijn voor dit eventueel vervolgonderzoek relevant? Zijn er voor de beantwoording van deze vraagstellingen natuurwetenschappelijke onderzoeken nodig? Zo ja, welke type staalnames zijn hiervoor noodzakelijk en in welke hoeveelheid?

Onderzoekstechnieken

Voor het proefsleuvenonderzoek wordt de methode van continue sleuven gebruikt:

- parallelle proefsleuven worden ononderbroken over de oppervlakte waar toekomstige bodemingrepen zullen plaatsvinden, aangelegd
- De proefsleuven hebben een breedte van 2 m
- De afstand tussen de proefsleuven bedraagt niet meer dan 15 m tussen middelpunt en middelpunt

Gezien er geen specifieke archeologische elementen met zekerheid aanwezig zijn wordt een standaardonderzoek geadviseerd waarbij gewerkt wordt met continue 2 m brede sleuven (*afbeelding 1*).

De keuze van continue sleuven is gebaseerd op de resultaten van een recente studie (*Haneca, K., S. Debruyne, S. Vanhoutte & A. Ervynck. 2016. Onderzoeksrapport archeologisch onderzoek met proefsleuven. Op zoek naar een optimale strategie. Agentschap Onroerend Erfgoed. Brussel*) waaruit blijkt dat de hoogste trefkans kan bekomen worden bij het gebruik van 2 m brede sleuven. Bovendien heeft deze methode als voordeel dat het niveau in functie van het micro-reliëf gemakkelijker gevolgd kan worden. Bijkomstige pluspunten is de geringe tijdsinvestering om het proefsleuvenpatroon uit te zetten en dat er minder machinebewegingen nodig zijn.

De sleuven worden noord - zuid georiënteerd. Op die manier kan het micro-reliëf beter gevolgd en bestudeerd worden. Dit is namelijk haaks op het reliëf van de ingesneden Abeekvallei.

Dit betekent dat circa 3 150 m² in aanmerking komt voor archeologisch vooronderzoek.

Hierbij dient 10% door proefsleuven onderzocht worden. Concreet betreffen het maximaal vijf hoofdsleuven (*Afbeelding 2*).

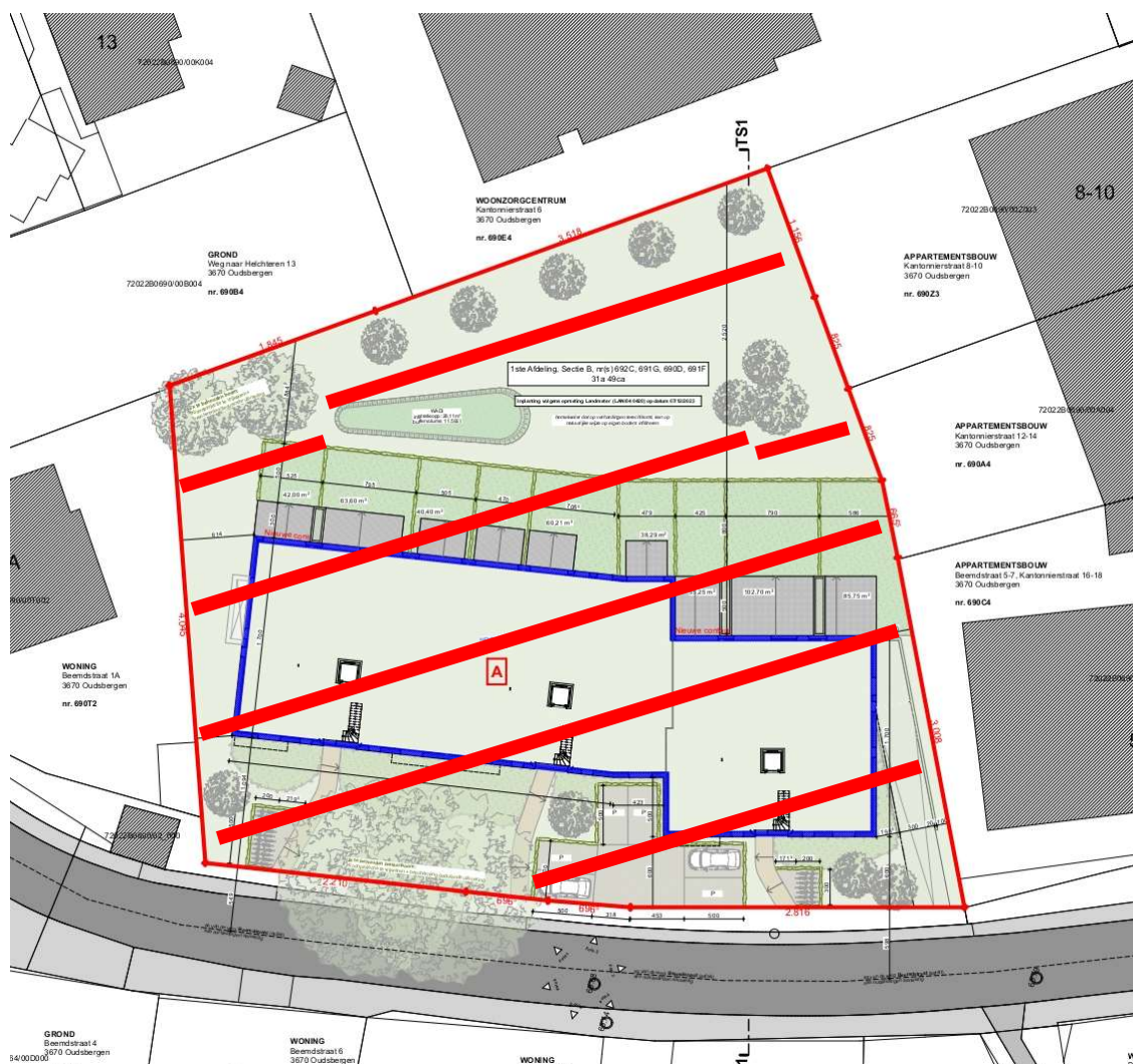
Hierbij heeft men rekening gehouden met het behoud van de zonale bomen.

De aanzetten van de proefsleuven situeren zich hierbij op 5 m van te behouden gebouwen dan wel kavelgrenzen.

Daarnaast wordt 2,5 % van 3 150 m² (79 m²) voorzien in de vorm van kijkvensters en dwarssleuven. De kijkvensters en dwarssleuven dienen om de eventueel aangetroffen resten beter te kunnen vatten en de context te bepalen. In het geval van de afwezigheid van resten of sporen worden ze gebruikt om te controleren of de proefsleuven

een misleidend beeld vormen, dan wel om de afwezigheid te staven. De kijkvensters zijn niet groter dan de afstand tussen 2 proefsleuven. Ze zijn echter voldoende groot om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden.

Het geniet hierbij de voorkeur om een deel van deze vierkante meters ook in te zetten bij het eventueel aantreffen van sporen van begravingen om dit beter te kunnen waarderen als deze zone beter te kunnen begrenzen.

Afbeelding 2: Proefsleuvenplan op de toekomstige situatie.

Op basis van de resultaten van het bureauonderzoek wordt uitgegaan dat eventueel een eerste archeologisch onderzoeksniveau zich situeert onder het cultuurdek van de bouwvoor of eventueel verstoorde en/of ophogingslagen onder dit cultuurdek. De diepte waarop het eerste ("jongste") archeologisch niveau verwacht wordt is circa 30 à 50 cm beneden maaiveldniveau. Deze inschatting van diepteligging is gebaseerd op gelijkaardige Vlaamse geomorfologische en bodemkundige situaties.

Echter de kans bestaat dat er nog meerdere onderzoeksvlakken onderliggend aanwezig zijn gezien de situatie van het holoceen Abeekdal, dan wordt ieder niveau apart gewaardeerd.

De maximale toekomstige vergravingsdiepte is echter 3,2 m diep. Met een bijkomende veiligheidsbuffer van 20 cm. Dienen de eventuele archeologische relevante niveau's onderzocht worden binnen de eerste 3,4 m.

Sporen die tegen de wand van de proefsleuf worden aangetroffen worden opgeschoond om de relatie met het profiel te documenteren. Alle sporen worden gefotografeerd en ingetekend. Een selectie van de sporen wordt gecoupeerd om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden. Wanneer het diepe sporen betreft, bijvoorbeeld een waterput, dan wordt de diepte en de opbouw door middel van een boring achterhaald.

Dagelijks wordt een volledige opmeting van sleuven, kijkvensters en sporen uitgevoerd. Dagelijks is dus een recent en aangevuld grondplan beschikbaar dat op elk ogenblik aangeleverd kan worden.

Alle sporen worden eveneens door een metaaldetector gecontroleerd. Sporen die een signaal geven worden aangeduid in de sporenlijst. Vondsten die buiten een spoorcontext worden vastgesteld worden ingemeten op het grondplan met een vondstnummer dat voorzien is van de code Md. De metalen vondsten worden beschermd tegen degradatie van het materiaal.

In iedere werkput wordt minstens 1 profielput aangelegd en dit tot minimaal 20 - 30 cm in het laat-pleistocene moedermateriaal.

De profielputten worden zo geplaatst dat er een goed beeld kan worden gevormd van de bodemkundige situatie binnen het plangebied. De profielputten worden machinaal aangelegd. Ze worden opgeschoond, gefotografeerd, ingetekend en beschreven. De profielputten worden beschreven en bestudeerd door de bodemkundige. Van ieder profiel wordt de absolute hoogte van zowel het maaiveld als van het archeologisch vlak opgemeten en op de profieltekening aangegeven.

Na het onderzoek worden de werkputten gedicht om verder degradatie van eventueel aanwezige sporen te voorkomen. Indien kwetsbare sporen worden aangetroffen dan worden deze bedekt door middel van worteldoek zodat ze bij een vervolgonderzoek niet verder worden aangetast vooraleer ze verder onderzocht kunnen worden.

Het onderzoek wordt minstens uitgevoerd door een veldwerkleider met ervaring in het aanleggen van proefsleuven, een assistent-archeoloog en een aardkundige met de nodige competenties

betreffende het alluviale beekdalen. Daarnaast wordt het team bijgestaan door een conservator.

Indien er begravingen worden aangetroffen, dan wordt tevens het team bijgestaan door een conservator.

Het onderzoek wordt uitgevoerd zoals beschreven in hoofdstuk 8.6.3. van de Code van Goede Praktijk.

Randvoorwaarden

Sloop bestaande gebouwen:

Verder zijn er twee scenario's mogelijk qua sloop van de aanwezige bebouwing:

Deze kunnen te allen tijde bovengronds gesloopt worden vóór de uitvoering van het uitgestelde archeologisch traject qua vooronderzoek.

De sloop van de ondergronds delen dient echter te gebeuren onder archeologisch toezicht vóór de uitvoering van het uitgestelde archeologisch traject qua vooronderzoek. Anders gezegd dit dient te gebeuren onder archeologisch toezicht betreffende een gecontroleerde omgeving.

Dit dient laatste voorzichtig te gebeuren. Zodat niet meer verstoringen worden veroorzaakt dan reeds aanwezig. In de praktijk is het meestal zo dat afbraak van gebouwen vaak dieperliggende en/of verspreidere verstoringen veroorzaken dan bij de eerdere constructie indertijd. Vaak zijn structuren moeilijk te verwijderen of is hierbij moeilijk grip te krijgen waardoor deze deel ondergraven moeten worden om deze laatste restanten ook te kunnen verwijderen. Een archeoloog

moet dan aanwezig zijn bij de opstart van deze funderingsontmanteling om de maximale diepte van verwijdering te bepalen en/of de volledige ontmanteling dient onder diens supervisie te gebeuren. Het is namelijk mogelijk dat na het verwijderen van de verharding het/een eerste archeologisch relevant niveau zich al begint te manifesteren. Het is aan de ontwikkelaar/eigenaar welk scenario zijn voorkeur geniet. Men dient hierbij dit wel af te stemmen met de archeologische uitvoerder. Vaak gaat de voorkeur naar het tweede scenario.

Bomen:

Vóór de uitvoering van het proefsleuvenonderzoek dient ter hoogte van het plangebied ontbost te worden, met uitzondering van de eventuele bomen die behouden zullen blijven.

De bomen mogen enkel bovengronds gekapt worden.

Hierbij mogen de stronken niet verwijderd en/of gefreesd worden. Anders gezegd hierbij mogen geen ingrepen in de bodem (frezen, ontstronken) gebeuren alvorens het proefsleuvenonderzoek heeft plaatsgevonden.

Indien na de proefsleuven zou blijken dat (zonaal) geen archeologische behoudenswaardige en waardevolle vindplaatsen aanwezig zijn, kan vervolgens pas ontstronkt/gefreesd worden.

Alluviale afzettingen

Men heeft hier eventueel te maken met de factor van alluviale afzettingen. Dit betekent concreet dat de sleuven en putten heel snel kunnen inkalven. Hierdoor zijn proefsleuven van 2,00 m breed en een zekere diepte mogelijk veiligheidshalve niet aan de orde!

Men dient dus rekening houden met een methodologie van 4 m brede sleuven met overheen de gehele breedte een eerste archeologisch onderzoeksvlak. Vervolgens centraal pas een tweede onderzoeksvlak van 2 m breed.

Ook het registreren van profielen werd uitgevoerd waar mogelijk, rekening houdend met de instabiele profielen en steeds de veiligheidsvoorschriften in acht genomen.

Verweerde bruine beekdalbodems

Indien sprake is van verweerde bruine beekdalbodems moet men bedachtzaam zijn dat eventuele aanwezige archeologische sporen hierbij moeilijk leesbaar tot zelfs niet waarneembaar zijn bij het laagsgewijs verdiepen. Ondanks dat dit wel het eerste archeologische niveau is. Dit betekent dat men eventuele aanwezige ondiepere sporen gewoon mist. Pas als sporen over voldoende mobiele vondsten situeren, houtskoolrijk en/of verbruinde leem in hun vulling vertonen is dit indicatief voor een spoor.

Op basis van de huidige gegevens zijn er momenteel geen verdere randvoorwaarden.

Evaluatiecriteria

Beantwoording van de onderzoeksvragen, het vaststellen van de aanwezigheid of afwezigheid van een vindplaats en in het geval van de aanwezigheid van een vindplaats een gedetailleerde waardering opstellen en een duidelijk beeld scheppen van deze vindplaats in functie van de daaropvolgende eventuele opgraving en dit per archeologisch niveau. Het is dus van belang dat de bestudering van de profielwanden resulteert in een gefundeerde onderbouwing van het aantal archeologische niveaus.

2.11. Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Op basis van de huidige beschikbare informatie worden er voorlopig geen afwijkingen voorzien ten aanzien van de Code van Goede Praktijk.

Indien tijdens het veldwerk blijkt dat een afwijking noodzakelijk zou zijn dan wordt contact opgenomen met de opdrachtgever én de stedenbouwkundige ambtenaar van de bevoegde gemeente om het

voorstel tot wijziging te bespreken. Vervolgens wordt dit onderbouwd in de nota.

2.12. Bibliografie

Borsboom, A. &Verhagen, P. 2012. *KNA Leidraad Inventariserend Veldonderzoek Deel: Proefsleuvenonderzoek (IVO-P)*.

Haneca, K., S. Debruyne, S. Vanhoutte en A. Ervynck. 2016. Archeologisch vooronderzoek met proefsleuven. Op zoek naar een optimale strategie. *Onderzoeksrapport agentschap Onroerend Erfgoed 48*, Brussel.

Meirsman, E., M. Van Gils, B. Vanmontfort, E. Paulissen, J. Bastiaens & P. Van Peer. 2008. Landschap De Liereman herbezocht. De waardering van een gestratificeerd finaalpaleolithisch en mesolithisch sitexcomplex in de Noorderkempen (gem. Oud-Turnhout en Arendonk). In: *Notae Praehistoricae* 28: 33-41.